

Coordonator Mihaela TOMIȚĂ

**O ABORDARE POZITIVĂ
ȘI SUPORTIVĂ
PENTRU ADOLESCENȚII
AGRESIVI**

***PROMOVAREA REZILIENȚEI
TÂNĂRULUI DELINCVENT***

Copyright © 2012, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

O abordare pozitivă și suportivă pentru adolescenții agresivi :

promovarea rezilienței tânărului delinvent / coord.: Mihaela

Tomiță ; Diana Dragomir, Loreni Baci, Spria Bianu, Alina Dalea. -

București : Pro Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-547-1

I. Tomiță, Mihaela (coord.)

II. Dragomir, Diana

III. Baci, Loreni

IV. Bianu, Spria

V. Dalea, Alina

364.65-053.6-058.55(498)

Coordonator Mihaela Tomiță

Coautori

Mihaela Tomiță

Loreni Baci

Diana Dragomir

Spria Bianu

Consultanți

Franky D'Oosterlinck

Eline Spriet

Bram Soenen

Florin Șerpe

Marina Simonetti

Raul Botos

Ladislau Iagos

Amalia Iagos

Mariana Iridon

Alina Dalea

Ioana Trușcă

Ce aduce nou acest ghid?

Ghidul reprezintă un instrument util pentru specialiștii și educatorii care desfășoară activități directe cu copiii delincvenți și prezintă o serie de elemente teoretice și practice, structurate în cadrul unor programe educative, care respectă metodologia agreată la nivelul Administrației Naționale a Penitenciarelor. Aceste programe au ca obiectiv general îmbunătățirea rezilienței copiilor aflați în centrele de reeducare din România. Prezentul ghid s-a realizat în cadrul proiectului european *Promovarea rezilienței tânărului delincvent – PRYD*, proiect care a avut drept scop sprijinirea și îmbunătățirea dezvoltării rezilienței tânărului delincvent, în vederea creșterii abilităților de gestionare a diferitelor situații de viață, fapt care le facilitează incluziunea socială.

În structura acestui ghid, am apreciat a fi deosebit de utilă prezentarea unor aspecte legate de cadrul legislativ actual și cel de perspectivă, precum și a unor concepte relativ noi pentru practica specialiștilor din domeniu (reziliență, LSCI)

Activitatea zilnică a specialiștilor, care lucrează în mod direct cu tinerii cu tulburări emoționale și comportamentale, în școli și centre rezidențiale sau de reeducare, este o sarcină dificilă și apar adesea o serie de probleme cu privire la limitele respectului, regulile de urmat și obiectivele de atins. Cu toate că, cel mai adesea, conflictele conduc la situații de criză, ele fac parte din viața noastră, iar abordarea acestora de o manieră nepotrivită poate duce la sporirea neîncrederii, la furie și agresivitate, la anxietate și la situații în care învățarea propriu-zisă devine extrem de dificilă.

Acest manual practic, este orientat spre solicitările complexe cu care se confruntă practicienii și explică o parte a răspunsurilor adecvate, pentru a obține rezultatele așteptate. În cadrul acestuia, sunt prezentate exerciții și elemente concrete pentru a pregăti în mod practic, specialiștii care lucrează cu această categorie de copii și adolescenți.

Deși adulții și copiii împart anumite similitudini, ei diferă în preferințele de a învăța, în necesitățile și răspunsul la diverse elemente ale procesului de învățare. Copiii au experiență de viață limitată, ei depind de cunoștințele și îndrumarea profesorilor, educatorilor și a altor categorii de specialiști.

Un factor de noutate al acestui ghid, este introducerea în munca cu copiii și adolescenții, a Intervenției în Criză în Spațiul de Viață, LSCI, care este o strategie terapeutică utilizată tocmai în acest scop și reprezintă componenta cheie pentru o

intervenție eficientă în criză. Ea se bazează pe capacitatea specialiștilor de a înțelege percepția tinerilor asupra crizei și rolul pe care ei îl joacă în aceasta.

O serie de studii, au demonstrat faptul că, utilizarea acestei metode a condus la o schimbare semnificativă în percepția profesioniștilor care lucrează cu acești copii, de la una centrată pe control și pedeapsă la una de cooperare, responsabilizare și disciplină proactivă.

Prin această metodă, o problemă extrem de delicată, aceea care se referă la comportamentul agresiv al copiilor și tinerilor, precum și la dificultățile pe care personalul le întâmpină în relațiile cu aceștia care, de multe ori nu știu cum să reacționeze la comportamentul agresiv al copiilor și adolescenților, LSCI găsește una din posibilele răspunsuri, care și-a dovedit eficiența și susținerea unui număr tot mai mare de profesioniști.

Este cert faptul că, experiența țărilor care implementează deja această metodă, a demonstrat, prin studiile realizate, că LSCI a condus la schimbări pozitive în comportamentul tinerilor, la creșterea abilităților personalului care lucrează cu aceștia și nu în ultimul rând la un climat pozitiv în instituțiile și organizațiile care utilizează această metodă de intervenție.

Foarte adesea la baza activităților desfășurate cu copiii a stat ca metodă brainstormingul, "furtună în creier" sau "asalt de idei", care este o metodă de stimulare a creativității ce constă în enunțarea spontană a mai multor idei pentru soluționarea unei probleme. Astfel, au fost exersate constant capacitățile creatoare ale copiilor, pentru a-i ajuta la formarea unor comportamente active. Toate activitățile au fost generate recurgând la scurte exerciții de spargerea gheții, acestea având un rol important în motivarea copiilor pentru activități, ajutând la captarea atenției, la înlăturarea oboselii și a monotoniei.

În final concluzionăm faptul că, această lucrare este un ghid practic pentru educatorii interesați în implementarea unor metode speciale, pentru o abordare care conduce în mod proactiv la promovarea unor comportamente adecvate pentru tinerii delincvenți. Ghidul prezintă nu doar spectrul metodei LSCI, dar oferă și modalitatea de utilizare a acesteia, explică atât cum, cât și de ce acest proces funcționează și descrie lumea reală a activităților pentru copiii din centrele de reeducare.

Considerăm că, beneficiul unei asemenea lucrări de specialitate, va fi apreciat de către profesioniștii din domeniu și va veni în sprijinul multor practicieni, care își desfășoară activitatea cu copiii în centrele de reeducare din România.

CAPITOLUL I

CADRUL GENERAL

I.1 PREZENTAREA PROIECTULUI "PROMOVAREA REZILIENȚEI TÂNĂRULUI DELINCVENT"

Proiectul Promovarea Rezilienței Tânărului Delincvent este un proiect European, implementat de către Universitatea de Vest din Timișoara, Departamentul de Asistență Socială al Facultății de Sociologie și Psihologie prin CICOP - Centrul de Cercetare pentru Interacțiunea Părinte - Copil, în cadrul programului Drepturi Fundamentale și Cetățenie, Daphne JLS/2009-2010/DAP/AG.

Problema căreia echipa de proiect a urmărit să îi răspundă prin Proiectul Promovarea Rezilienței Tânărului Delincvent - PRYD, se referă la atenția redusă acordată rezilienței tinerilor delincvenți. Reziliența copilului sau a tânărului este o capacitate complexă, care poate garanta succesul în viață, acea capacitate de a face față dificultăților și de a continua dezvoltarea lor pozitivă pentru integrarea în societate.

Reziliența, deseori folosită ca un substitut al "factorilor de protecție", a fost studiată și teoretizată în ceea ce privește legătura sa cu experiențele traumatice ale vieții, evenimente care sunt nefavorabile pentru o dezvoltare sănătoasă a persoanei și care pot conduce la anumite tipuri de manifestări, cum ar fi stresul post-traumatic, sau o varietate de manifestări psihopatologice, printre care regăsim depresia, alcoolismul, dependența, în general comportamente adictive, tristețe permanentă (Dohrenwend, 2000). Persoana rezilientă va face față adversităților, fără a risca să compromită propria sa dezvoltare și fără a-și pierde propria bucurie de a trăi. În ceea ce privește persoanele reziliente, modificările importante ulterioare stresului major (Iosif, Linely, 2006) pot fi clasificate pe trei dimensiuni, după cum urmează: relațiile cu alte persoane devin mai puternice, familia și prietenii devin mai importanți, simpatia și altruismul față de alte persoane se va intensifica. În acest mod se schimbă viziunea asupra propriei persoane, se naște un sentiment clar cu privire la propria putere și înțelepciune, dar totodată va crește conștiința și toleranța față de propriile vulnerabilități și limite. Persoana vizată își schimbă filozofia de viață, fiecare zi este prețuită, sistemul de valori este schimbat, lucrurile care contează în viață sunt redefinite iar credințele pot fi schimbate. Prin urmare, reziliența deschide posibilități spre dezvoltare, după confruntarea cu evenimente negative de viață.

Beneficiarii acestui proiect sunt minori delincvenți aflați la adolescență, cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani, până la un maxim de 20 de ani. Aceștia sunt

rezidenți ai Centrului de Reeducare din Buziaș, România. Marele avantaj al acestei vârste este acela că, adolescența este una dintre cele mai sensibile etape din viață, atunci când indivizii au șansa de a-și schimba cursul dezvoltării.

Codul Penal Român prevede faptul că răspunderea penală a minorilor poate conduce la pedeapsă cu închisoarea sau la măsuri educative. Pedeapsa cu închisoare se aplică numai dacă se consideră că există motive întemeiate, de a crede că aplicarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îmbunătățirea comportamentului unui minor. Măsura educativă de internare într-un centru de reeducare este o măsură privativă de libertate, care poate fi impusă de către instanța de judecată și care este aplicată cu scopul de a reeduca minorii delincvenți și de a le oferi posibilitatea să urmeze învățământul obligatoriu – în conformitate cu legea învățământului – totodată oferindu-le posibilitatea de a urma pregătiri profesionale în funcție de abilitățile și interesul fiecăruia. Mediul privativ de libertate este predispus spre a genera situații de conflict, iar minorii delincvenți au o disponibilitate mai ridicată spre comportamente violente. Deși Centrul de Reeducare Buziaș furnizează programe educaționale pentru minorii și adolescenții delincvenți, acesta este un mediu închis ce duce la privarea de libertate a minorilor sancționați cu această sancțiune penală. Profilul minorilor care se află în cadrul Centrului arată că aceștia au o reziliență scăzută și nimic nu este prestabilit pentru dezvoltarea acestora. Instituirea unui model eficient de soluționare a conflictelor dintre minorii aflați în cadrul instituțiilor de acest gen reprezintă un pas important pentru reeducare și resocializare infractorilor minori, sancționați penal, fapt ce ar contribui în mod substanțial la reintegrarea acestora în comunitate. În România există trei centre specializate, asemeni celui din Buziaș unde se află în desfășurare proiectul prezentat. Pe lângă centrele de reeducare, România are două penitenciare pentru minori și tineri delincvenți.

Propunerea de proiect este rezultatul discuțiilor și problemelor identificate în colaborările existente cu Centrul de Reeducare Buziaș, de majoritatea specialiștilor din centru. Personalul centrului din Buziaș a subliniat predispoziția spre agresivitate a minorilor aflați în centru, fapt ce duce de cele mai multe ori, așa cum am arătat, la situații conflictuale și a fost subliniată reziliența scăzută a acestora.

În ultimii ani, în cadrul Centrului de Reeducare Buziaș, numărul de psihologi și asistenți sociali a crescut și de asemenea a fost implementată în colaborare cu Ministerul Educației, o nouă curriculă de învățământ.

Pe baza parteneriatului româno-belgian din cadrul acestui proiect, a fost introdusă o metodă de soluționare a conflictelor (LSCI), precum și diferite activități menite să reducă pe cât posibil comportamentul violent al adolescenților delincvenți și implicarea acestora în diferite programe și activități cu caracter educațional și recreativ. În cadrul proiectului au fost dezvoltate abilități necesare adolescenților pentru o viață sănătoasă în cadrul unei familii și în grupul de prieteni,

ca cetățeni ai unei comunități. Pe durata desfășurării proiectului, personalul centrului a fost instruit pentru a atinge acest scop. Au existat o serie de contacte profesionale cu partenerul Belgian din Gent, care a instruit echipa de proiect și personalul din centru și a supervizat promovarea și aplicarea metodei LSCI.

Reprezentanții Centrului din Gent s-au aflat la Universitatea de Vest din Timișoara, la sfârșitul anului 2009, pentru a disemina metoda LSCI. Acesta a fost momentul în care primele discuții cu privire la un astfel de proiect au avut loc.

Toată munca de intervenție desfășurată pe durata proiectului a fost monitorizată constant, fapt ce a dat naștere posibilității ca la finalul proiectului să fie realizat un model de lucru și de abordare pozitivă referitor la adolescenții delincvenți. Diseminarea de informații prin articole de specialitate și mai ales prin intermediul acestui ghid, va oferi și pe viitor oportunitatea de a îmbunătăți abordarea minorilor delincvenți în centrele de reeducare din România și din Europa. Reuniunile profesionale organizate pe durata proiectului, precum și participarea specialiștilor implicați în proiectul PRYD la diferite conferințe și seminarii având la bază tema discutată, a oferit posibilitatea de diseminare continuă și eficientă a modelului de intervenție creat în cadrul proiectului. Toate acestea pot fi privite ca un fundament pentru dezvoltări viitoare a muncii și cercetării în domeniu.

Proiectul PRYD a creat și pus la dispoziție un model nou și sănătos, care va ajuta la îmbunătățirea rezilienței minorilor delincvenți care, la rândul său, va fi un sprijin important pentru incluziunea socială a acestora.

Activitățile bazate pe metoda de soluționare a conflictului Intervenția în criză în spațiul de viață (LSCI), va fi parte a următoarei curricule de formare a personalului din centru. În ultimă instanță, proiectul a avut ca scop implicarea adolescenților în propria modificare de comportament.

Reflecția, muzica, sportul și stimularea creativității au fost vizate în cadrul activităților curente desfășurate de adolescenții delincvenți din Centrul de Reeducare Buziaș.

Proiectul vine deopotrivă în sprijinul profesioniștilor iar implicarea directă a partenerilor, specializați în munca cu copiii cu un comportament violent și provocator și cu copii victime ale abuzului și neglijenței, a reprezentat fundamentul acestui demers. Astfel, am pus bazele unei rețele europene de profesioniști și vom continua cooperarea cu partenerii și membrii acesteia și după terminarea proiectului.

Așa cum am arătat, scopul principal al proiectului PRYD, este dezvoltarea unui model de intervenție pozitivă cu adolescenții delincvenți bazat pe susținerea rezilienței acestora, favorizând o mai bună incluziune socială. Principalele obiective ale proiectului PRYD, care au fost realizate sunt: crearea unui model de abordare pozitivă și suport pentru adolescenții delincvenți rezidenți în instituții

specializate, cu scopul de a îmbunătăți reziliența acestora; promovarea unei rețele europene de specialiști interesați în domeniu; consolidarea relațiilor între partenerii din cadrul proiectului, precum și deschiderea de oportunități pentru colaborări viitoare care pot aduce valori adăugate și modele de bune practici ce pot fi puse în aplicare în diferite instituții de învățământ sau de reeducare pentru copii și adolescenți. Evaluări pre-test și post-test efectuate pe adolescenții din centru și pe angajații care lucrează cu aceștia, au furnizat informații referitoare la principalele modificări de comportament ale copiilor, creșterea rezilienței, precum și modificarea climatului în instituție și a modului de gândire a personalului care lucrează în Centrul de Reeducare. Adolescenții rezidenți în centru au fost direct implicați în activitățile concepute și au fost evaluați în 3 etape diferite ale proiectului: la început (înainte de a începe orice intervenție), după 8-10 luni de intervenții și în finalul proiectului. Compararea rezultatelor evaluării a făcut posibilă dezvoltarea modelului de intervenție cu tinerii delincvenți și a creat cadrul teoretic și practic pentru viitor, astfel încât modelul creat să poată fi ajustat în permanență funcție de noile nevoi identificate și de experiența acumulată de către educatori și specialiști.

Beneficiarii direcți ai proiectului au fost 86 de minori sancționați penal și aflați în Centrul de Reeducare Buziaș, iar beneficiarii indirecti, cei 8 specialiști din Centrul de Reeducare Buziaș, care lucrează direct cu delincvenții minori, precum și 10 specialiști din afara Centrului, dintre care o parte au lucrat pe durata proiectului cu adolescenții din Centru. Alți beneficiari indirecti au fost 14 specialiști din diferite instituții și organizații locale, care lucrează cu copii și tineri aflați în situații de risc.

Echipa de coordonare a proiectului a furnizat deciziile și a organizat acțiunile necesare pentru buna desfășurare a proiectului PRYD, fiind centrate pe: organizarea activităților de la începutul proiectului; participarea la reuniunea de deschidere de la Bruxelles și organizarea activităților în scopul de a lansa proiectul PRYD; organizarea conferinței de lansare a proiectului, prima formare LSCI și organizarea tuturor activităților pentru buna implementare a proiectului PRYD. Pe perioada de implementare a acestuia au avut loc numeroase întâlniri și consultări între partenerii români și cei belgieni, cu ocazia fiecărei vizite din proiect a acestora; discuții legate de implementarea proiectului; dificultăți și mai ales soluții. În cadrul proiectului au fost achiziționate materialele necesare desfășurării acestuia, cu accent deosebit pe dotările și materialele necesare în activitățile cu copiii. În cei doi ani de proiect, au fost organizate două conferințe internaționale SPECTO 2011 și SPECTO 2012 care au diseminat și sporit vizibilitatea proiectului și au avut ca scop declarat, atât diseminarea metodei LSCI și a conceptului de reziliență în rândul specialiștilor cât și crearea conexiunilor cu alte proiecte naționale și europene similar, finalizate sau în curs de implementare. Conferințele SPECTO au unit cercetători, profesori, practicieni și factori de decizie din cadrul asistenței sociale, sociologiei, psihologiei, științelor aplicate și

științelor educației, precum și specialiști în domeniul justiției penale. Conferințele SPECTO s-au desfășurat la Timișoara și s-au concentrat pe ultimele descoperiri științifice care duc în general la promovarea de sancțiuni alternative și, în special la tratamente pentru protecția copilului delincvent. Conferințele au inclus prelegeri în plen, simpozioane, workshop-uri și sesiuni de postere, prezentând noi cercetări în domeniu. Aceste conferințe au abordat provocările disciplinare și interdisciplinare din cadrul științelor sociale și, în special, relația știință-societate. Ele au avut obiectivul de a explora, într-un spirit interdisciplinar, legăturile dintre diferite domenii de interes, de cercetare, de predare și de practici privind prevenirea criminalității și tratamentul cvasi coercitiv al minorului delincvent, precum și capacitatea de reziliență a acestuia.

Echipa de management a supravegheat continuu aspectele etice ale activităților din cadrul proiectului și totodată, a participat la discuții și dezbateri legate de implementarea proiectului.

În cadrul proiectului a fost creat în cadrul Centrului de Reeducare Buziaș un Info Point și au fost achiziționate echipamentele necesare pentru acesta. În timpul vacanțelor școlare au fost organizate 4 tabere, cu grupuri de câte 12 copii din Centrul de Reeducare cărora li s-au alăturat copii și voluntari din comunitate. Adolescenții din centru au participat în mod direct la crearea, realizarea și diseminarea a unui număr de 6 broșuri *Acorduri Minore*, care cuprind imagini și mesaje relevante, de ansamblu asupra activităților și preocupărilor lor.

Pe parcursul proiectului au fost organizate evenimente și competiții sportive și culturale.

O atenție deosebită a fost acordată strategiei de diseminare, care s-a bazat în mare parte pe participarea echipei de proiect la diferite reuniuni profesionale, unde au fost realizate prezentări ale proiectului. Rețeaua, revistele, site-ul proiectului, au reprezentat alte elemente cheie și oportunități de diseminare. Considerăm totuși că, cea mai eficientă strategie de diseminare va fi acest ghid precum și DVD-ul, care cuprinde munca specialiștilor cu adolescenții delincvenți, în scopul de a sprijini capacitatea de creștere a rezilienței acestora.

Odată incluse în curricula Centrului de Reeducare, metoda de lucru cu adolescenții delincvenți (inclusiv LSCI) și modelul experimental al proiectului, vor deveni parte din activitățile cu minorii internați în centru. Instruirea personalului, munca în parteneriat, au creat resurse umane de calitate pentru continuarea activităților începute prin intermediul proiectului. Centrul de Reeducare Buziaș, prin implicare, determinare și profesionalism reprezintă de asemenea, un bun model pentru celelalte unități similare din România.